

nak továbbélésére is, ez utóbbi kapcsán első-sorban a képi ábrázolásokra, elsősorban a Mária és Jézus élettörténetét felidéző kultikus rózsajelkép szimbolikáját értelmezve.

Géczi János ebben a kötetben is számottevő terjedelmű írott és képi anyagot dolgoz fel. A témák a kronologikus sorrendnek megfelelően a kora reneszánsztól egészen a késő reneszánsz és a reformáció vallásainak megjelenéséig tartanak. Néhány fontosabb fejezet: Boccaccio rózsái; Mária kultusza; a naturalizmus rózsajelképei; rózsák a kertekben; növényillusztrációk (Mesue: *De medicinis universalibus*, 1561; *Hortus sanitatis*, 1491; Adam Lonitzer: *Kreütterbuch*, 1557; John Gerard: *The Herball*, 1590); a kerti rózsák botanikai megközelítése; Shakespeare rózsái; és végül a már fent kiemelt Kárpát-medence rózsajelképeit feldolgozó fejezet.

A fejezetek között válogatva a rózsá botanikai és növényillusztrációs megközelítését ismertető fejezetre térnek ki részletesebben, hisz ez a téma méltatlanul hosszú ideje elhanyagolt a kutatók körében. Az antikvitás hagyományaként lehet elkönyvelni, hogy a rózsá a középkorban az arisztotelészi organikus világkép legfőbb elemének, az aithérnek szimbólumaként rögzült, s ez a tradíció tovább él a teológusok, filozófusok közvetítésével a reneszánszban. Az orvostan és agronómiai ismeretek gazdagodásának köszönhetően a rózsá a mindennapi praxis révén és a növénytan tudás fejlődésével egyszerű gyógyszerek előállításának alapanyaga is lett. Ennek köszönhetően a növény az orvosi és botanikai kézikönyvek főszereplőjeként is megjelenik. A reneszánsz növényismeret már egyértelműen fontos növényként tartja számon a rózsát. De a reneszánsz korában keletkezett herbáriumok és florirégiumok újdonságot is hoznak, a hagyományok továbbítása

mellett elkezdődik a folyamat, mely a növények új, művészi ábrázolására is alkalmas teremt, melynek elsősorban gyakorlati célja volt a növények beazonosítása a gyógyszer előállítás számára. A növényillusztrálás nyilván nem előzmény nélküli, ám a reneszánszban e munkák nagyobb hatása azzal az egyszerű ténnyel magyarázható az antikvitás illusztrációihoz képest, hogy több példányban is megjelenve számos tudóshoz, szakértőhöz juthatott el. A könyvhasználók megismerkedhettek az eredeti forrásokkal, az abban feljegyzésre került adatokat pedig kiegészíthették saját megfigyeléseikkel. A növények tanulmányozói a XVI. században az első pillanattól illusztrátorokkal dolgoznak, ami módszertani újítás. A növények ábrázolása nyilvánvalóan egyre művésziabban történik, amit a szerző gazdag képi anyag ismertetésével mutat be. A középkori növényábrázolás még szinte kezdetleges, olykor arányt tévesztő, ódon hangulatú vázlatos rózsá-ábrázolásait felváltják az egyre kidolgozottabb, minden részletre alaposan kiterjedő díszes ábrázolások. A bemutatás változásának egyik magyarázata lehet a reneszánsz korának hangulatváltozása is, miszerint a természeti világ szépségei iránt egyre inkább érdeklődővé váltak a műveltek, a természeti világban megjelenő szépséget – írja a szerző – a reneszánsz ember saját gyönyörködtetéseként ismeri fel, saját hasznára, sőt szellemi felemelésre rendeltettként értékeli. Géczi ezzel magyarázza a humanisták minden új ismeret megszerzése iránti rajongását: a megismerés örömforrás. A fejezet gazdag képi illusztrációi mellett a növénytan könyvek szerzőiről és munkájukról is ad ismertetést a szerző, ugyanakkor rózsaleírásokat az elemzett művekből nem közöl, jóllehet gazdagíthatna volna ezzel az amúgy is nagyon terjedelmes forrásanyagot közlő kötetet.

Végezetül a Shakespeare rózsaképeit ismertető fejezetre térek ki néhány szóban. Az angol reneszánsz nagy képviselője az antik hagyományokhoz kapcsolódva elsősorban szerelmi szimbólumként használja a rózsát költészetében. „A rózsá mint szerelemvirág a középkor és reneszánsz neoplatonizmusa szerint ezért lehet ugyanúgy az égi, mint a földi szerelem támogatója. Utalás az Istenre, illetve a testbe bezárt isteni eredetű lélekre, amely révén Isten megközelíthető. Másrészt a rózsá közvetítő szerepű: egy láncolat része. Felfedezhető benne a szépség, s ez képessé teszi az embert, hogy égi szerelemre gyűljön: a rózsánál is értékeltebb szépre legyen érzékeny. Végző soron a keresztény organikus világkép hierarchiáinak minden tagja, ha felfedezhető benne egyféle „rózsás” szépség, egyetlen láncba rendezhető. Az Elemi világ növényei között a rózsá a növényhierarchia szintjén képezi a »szép« jegyet, szellemileg értelmezhető tulajdonságai – színe, illata – alapján számos növényvel szépségtani rokonságban áll.” Géczi János ezekkel a sorokkal

vezeti fel a drámaköltő rózsaszimbólumainak eredetvizsgálatát. Adódik a kérdés, hogy a költő valóban ennyire tudatosan gyúrta volna egységbe az antik és saját korának szellemiségét, vagy egyszerűen ösztönösen használja a rózsát, a szép növényt a szerelemre és felvilágosult gondolkodásra való utalás eszközeként. Ezt nehéz eldönteni, és valójában nem is fontos kérdés, hiszen a művelődéstörténet hagyományozódása korról korra, szellemiségről szellemiségre való átörökítése sohasem tudatos, egyszerűen az emberi érdeklődés, kíváncsiság és esztétikai érzék szerint történő, mondhatni tudatosságot éppenséggel nélkülöző tiszta érdeklődés eredménye. A reneszánsz rózsája éppen ezért nem marad meg kizárólag az etikai tisztaság, keresztényi erkölcsök reprezentálójaként, hanem emellett tovább örökíti az antikvitás tiszta szerelmi érzelmekre való utaló jellegét is. (Géczi János: *A rózsá és jelképei – A reneszánsz. Budapest: Gondolat, 2008*)

Szoboszlai-Kiss Katalin

Pannon Egyetem, Antropológia és Etika Tanszék

Kisebbségi magyar közösségek a 20. században

A több mint ötszáz oldalas könyvről valóban el lehet mondani, hogy hiánypótló. A kötetben a kérdés legjobb szakértői szólnak meg, hogy bemutassák az 1918-tól eltelt közel egy évszázad során a magyar kisebbségek helyzetét a környező országokban, kitérve röviden – egy-egy tanulmányban – a nyugat-európai és az amerikai diaszpóra és a magyar anyanyelvű zsidóság és cigánység történetére is.

A könyv hat fejezetben, időrendben csoportosítja a 29 szerző 69 tanulmányát. A fejezeteket meghatározó időközök a következők:

1918–1921 (*Impériumváltás és nemzetállamok*), 1921–1938 (*A két világháború közti időszak*), 1939–1944 (*A II. világháború éve*), 1944–1948 (*A világháború végétől a kommunista hatalomátvételig*), 1989– (*A rendszerváltástól napjainkig*). A fejezeteken belül az egyes tanulmányok általában végigveszik a helyzet bemutatását, elemzését az egyes országok magyar kisebbségének esetében. Vannak azonban tanulmányok, amelyek vonatkoznak minden magyar kisebbségre, bármelyik utódállamban él is. Ilyenek például Eiler Ferenc *A népszövetségi nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer működése az első években* című tanulmánya, vagy Gyurgyik Lászlóé: *A kisebbségi magyar közösségek népesedési folyamatai 1989 után*.

Mindegyik önállóan olvasható, sőt azt lehet mondani: a könyv legnagyobb erőssége, hogy a kiváló tanulmányok többszöri átfedésben mutatják be az adott korban és országban a magyar kisebbség helyzetét, s az olvasó aszerint veheti elő az egyes tanulmányokat, hogy konkrétan mi érdekli. Ha azonban az ember „egyvégtében” olvassa el az egész könyvet, kirajzolódik előtte a küzdelem, amelyet a magyar kisebbség a teljes időszak első részében négy, majd a mai napig hét országban vív kultúrájáért, fennmaradásáért. Egészében a helyzetet a *húzd meg – ereszd meg* kifejezéssel lehetne jellemezni. Egymást követik a különböző kormányzatok, amelyek hol többet, hol kevesebbet engednek meg a megfelelő magyar kisebbségnek az iskoláztatás, a nyelvhasználat stb. terén. A „visszalépés” megszokott dolog. Az is kétségtelen, hogy a kommunista korszak azért volt a legnehezebb, a legnagyobb elnyomást hozó időszak a kisebbségek életében is, mert általában lehetetlenné tette a különböző egyesületek szabad alapítását, és erősen beszűkítette az egyházak kisebbségi szempontból is igen fontos tevékenységét.

A könyv tárgyalásmódja magas színvonalú, tudományos igényű, sok irodalmi hivatkozással mind az egyes tanulmányoknál, mind a könyv végén. A szerkesztők (Bárdi Nándor, Fedinec Csilla, Szarka László) személyükben is garanciát jelentenek erre. Maguk írják az előszóban: a könyv „... *alapismeretekkel rendelkező olvasó számára készül. Különösen fontos lehet a középiskolai történelemtanárok számára...*” Ám bárki nyugodtan kézbe veheti – nem fog csalódni.

Meg kell említeni a könyv speciális nyomdatechnikai elrendezését is. Minden oldal bal, illetve jobb oldalán egy-egy szürke sáv található, és pedig általában a baloldalon idézetekkel a forrásmunkákból, a jobboldalon pedig a

konkrét tanulmánnyal kapcsolatos kronológia található.

Ami hiányzik az egyébként hiánypótló és kiváló könyvből, az egy név- és tárgymutató, amely több szempontból is könnyebben kezelhetővé tenné, emelné használhatóságát. Végül még egy hiányosságra hívnám fel a figyelmet. Nem tudni, hogy „köteles” szerénységből vagy valami más okból – hiszen szerkesztők és szerzők szorosabban vagy lazábban, de kapcsolódnak az Akadémiához – az MTA szerepéről a határon túli magyar kisebbségekkel kapcsolatban gyakorlatilag nem esik szó. Az utolsó fejezetben ezzel akár külön tanulmány is foglalkozhatna, vagy legalább *A magyar kultúra és tudomány a kisebbségi magyar közösségekben a 20. század végén* c. tanulmányban többet lehetne foglalkozni vele. Ismeretes, hogy más szervezeteket megelőzve, az államiakat meg különösen, már a 80-as években megkezdődött a határon túli magyar tudományossággal a kapcsolatépítés, s 1990 februárjában létrejött a külső tagság intézménye a határon túli magyar tudósok részére. Másrészt a határainkon túli felsőoktatási és K+F támogatások hasznosulásával foglalkozó program eredményeiről a *Társadalomkutatás* különszáma számol be (más források mellett). Ezt is aligha helyes negligálni, mert ez a támogatások hasznosulásán túlmenően bizonyos értelemben a felsőoktatási és kutatási helyzet tükrö a magyar kisebbség esetében a volt szocialista országokban a rendszerváltozás után.

Föltétlenül említeni kell még a hasznos, informatív táblázatokat, térképeket a könyv végén. (Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László szerk.: *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Bp.: Gondolat–MTA Kisebbségkutató Intézet, 2008, 508 p.)

Berényi Dénes
az MTA rendes tagja

CONTENTS

Language Use and Its Legal Regulation

Conference and Public Debate at the Hungarian Academy of Sciences on 19th August 2009.

Guest Editor: István Kenesei

István Kenesei: Introduction	1290
László Sólyom: Welcome Speech	1292
József Pálincás: Inauguration	1295
István Cserniczkó: Factors Defining the Regulation of Linguistic Rights in the Ukraine	1297
István Horváth: Minority Language Rights and Minority Language Use in Romania ...	1304
Tamás Korhecz: Legal Framework of Official Language Use in Vojvodina, Serbia. Law and Practice	1313
Szilvia Szoták: Legal Guarantees and Practice in the Life of Hungarians Living in Croatia, Slovenia and Austria	1321
Gizella Szabó Mihály: The Symbolic Function of Language as Reflected in the Slovak State Language Law	1329
László Szarka: Status of Slovak and Hungarian Languages in the Daily Life in Southern Slovakia	1335
Mrs. Szalay, Erzsébet Sándor: The Regulability of Language Use by Force of Law	1343
Public Debate Following the Series of Lectures	1352

Miklós Radnóti was Born 100 Years Ago

András Lengyel: On Miklós Radnóti	1361
Angelic Radnóti. Gábor Tolnay's Interview with Sándor Szalai about Miklós Radnóti ...	1368

Study

Péter Csermely – István Kovács – Ágoston Mihalik – Nánási Tibor – Robin Palotai – Ádám Rák – Máté Szalay: How Do Biological Networks Survive Crises and What Can We Learn from Their Adaptive Process?	1381
László Elek's Interview with Vilmos Csányi and Ádám Miklósi	1390
József Topál: Dog-Human Parallels: The Evolution of Sensitivity to Human Communicative Signals	1395
László Cselótei: The Four Elements, Natural Resources, and Man	1405

Academy Affairs

World Science Forum • November – the Month of Science	1417
---	------

<i>Outlook (Júlia Gimes)</i>	1421
------------------------------------	------

<i>Book Review (Júlia Sipos)</i>	1424
--	------